

L. JUNEK, *Autoportret*. Zagreb, Moderna galerija

interpolacijama, Arhitektura, 1983, 184–185; *Gradotvorni model*, *ibid.*, 1983–1984, 186–188; *Ksaver, Ksaver*, ČIP, 1984, 12; *Tri zaboravljene zgrade*, Arhitektura, 1987, 200–203.

LIT.: N. Mikac, *Prema novoj figuraciji*, Arhitektura, 1986, 196–199. — S. Knežević, *Dražen Juračić*, nagrada VI. Nazor, ČIP, 1988, 7–8. — I. Maroević, *Dom zdravlja Centar u Zagrebu*, *ibid.*, 1988, 11. J. M. M.

JURAJ, glagoljski skriptor i iluminator (XV. st.). God. 1459. napisao i, najvjerojatnije, iluminirao višebojnim geometrijskim i pozlaćenim inicijalima *I. novljanski brevijar*, koji se (osim 5 listova u HAZU) nalazi u župnome uredu u Novom Vinodolskom (u dva sveska).

LIT.: I. Milčetić, *Hrvatska glagoljska bibliografija*, *Starine JA* Zagreb 1911.

JURAJ ALEGRETOV, dubrovački zlatar (XV. st.). Radio u Veneciji gdje je 1473. prema crtežima renesansnoga slikara Cosima Ture skovao velik broj srebrnih predmeta za vjenčanje ferrarskoga vojvode Ercolea I. d'Este. Spominje se 1494. u Dubrovniku.

LIT.: C. Fisković, *Dubrovački zlatari*, SHP, 1949, 1, str. 143, 249.

JURAJ DIMITROV, graditelj (XV. st.). Rodom iz Zadra, spominje se od 1442–46. u Rijeci, gdje radi na proširenju crkve Sv. Marije i gradnji jedne bočne kapele. God. 1443. radi na župnoj crkvi u Pagu a 1445. spominje se kao stanovnik Raba, gdje 1448–52. radi na gradnji samostana i crkve Sv. Eufemije u Kamporu, pregrađuje i popravlja (1451) palaču Kolona Crnote i zvonik stolne crkve. U Rabu ima svoju radionicu u koju 1451. prima učenika Blaža Milićeva iz Šibenika, sljedeće godine Petra iz Splita a 1472. Šimuna Sitanka iz Bužana.

LIT.: C. Fisković, *Andrija Aleši i ostali majstori u Rabu*, *Prilozi — Dalmacija*, 1948. — I. Perčić, *Rad zadarskog graditelja i kipara Jurja Dimitrova u Rijeci*, *ibid.*, 1954. N. B. B.

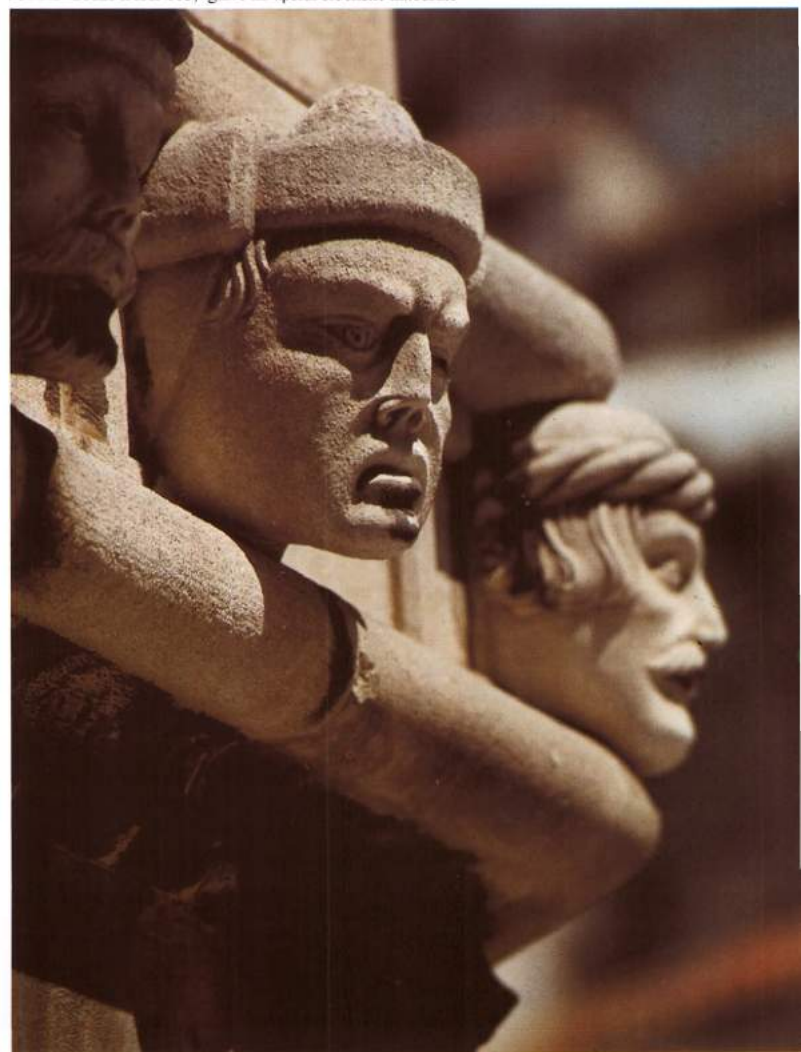
JURAJ MATIJEV DALMATINAC, kipar i graditelj (Zadar, poč. XV. st. — Šibenik, 1473/75). O njegovoj mladosti, školovanju i prvim radovima zna se vrlo malo, a nije mu poznato ni obiteljsko ime (prezime Orsini koje se navodi u starijoj literaturi prisvojio je tek njegov sin). Do 1441, kada dolazi u Šibenik, živi u Veneciji, gdje ima obitelj i kuću. U to doba već je afirmirani umjetnik, pa se vjerojatno na njega odnose navodi Filaretea, a po njemu i Vasarija, o kiparu »Schiavonu koji je učinio značajne stvari u Veneciji«. Njegovi radovi u Veneciji nisu dokumentirani. Na osnovi stila radova u domovini može se zaključiti da je radio u radionici kipara

Giovannija i Bartolomea Bona. Pretpostavlja se da je bio njihov suradnik pri izradi kipova i ukrasa na Porta della Carta, a kao samostalni rad pripisuje mu se reljef Sv. Marka s bratimima u luneti portala Scuole di San Marco. Neki detalji s Arca Foscari Duždeve palače vrlo su slični konstruktivnim i dekorativnim rješenjima koja je J. D. ostvario poslije na šibenskoj katedrali.

U Veneciji J. D. usvaja stil kićene gotike (tzv. *gotico fiorito*), koji je tada bio na vrhuncu, ali sudeći po njegovim prvim radovima u domovini, prihvaća i elemente novoga stila — toskanske renesanse, tek prodrle u grad na lagunama. Stvaralačka i individualna sinteza gotike i renesanse prisutna je u cijelome Jurjevu djelu te je on prvi i najosebujniji predstavnik mješovitog gotičko-renesansnoga stila, koji obilježava regionalnu umjetnost Dalmacije druge pol. XV. i poč. XVI. st.

Juraj djeluje u Dalmaciji kao graditelj i kao kipar 1441–73. Pozvan je u Šibenik iz Venecije da nastavi gradnju katedrale započete 1431. u stilu venecijanske gotike. Do njegova dolaska bili su izgrađeni bočni zidovi, dio pročelja, dva portala, a izgradnjom kapela bio je definiran izgled bočnih brodova. Svojom koncepcijom ist. dijela crkve Juraj je katedrali dao monumentalni oblik, dodavši joj poprečni brod i kupolu nad križištem, tri polukružne apside, krstionicu i sakristiju. Apside je započeo zidati 1443 (bilo je potrebno ukloniti neke zgrade na tome mjestu), kako je zabilježeno na svečanome natpisu koji pridržavaju dva renesansna putta na pilastru uz sjev. apsidu. Tu je majstorov potpis: »hoc opus cuvarum fecit magister Georgius Mathaei Dalmaticus«. Apside nije sagradio na uobičajeni način kamenim kvadrima, već sustavom profiliranih pravokutnih kamenih okvira u koje su umetnute veće ploče ukrašene plitkim nišama s perspektivno prikazanim kanelima i školjkom na vrhu. Na frizu koji teče oko apsida islesao je sedamdeset i jednu ljudsku glavu, galeriju realističkih portreta tipova ljudi, volumenom i detaljima precizno definirana karaktera i izraza. U unutrašnjosti katedrale uzdignuo je svetište za šest stepenica i podignuo četiri velika stupa s kapitelima od kovčeva lišća, nad kojima je poslije bila

JURAJ DALMATINAC, glave na apsidi šibenske katedrale

podignuta kupola na osmostranu tamburu. Njegovo su djelo i izražajni kipovi apostola Petra i Pavla u tabernakulima na vrhu sjev. portala te ležeći kip biskupa Šišgorića i dva putta u crkvi. Krstionica katedrale sagrađena je 1443. pod juž. apsidom. Taj mali prostor, presvođen kupolom sastavljenom od devet velikih kamenih ploča, ispunjen je bogatim gotičko-renesansnim ukrasom. Na pojasnicama iznad nosećih pilastara nalaze se izražajni likovi proroka pod gotičkim tabernakulima, a u poljima između njih renesansni anđeli u plitku reljefu. U sredini prostora tri gola dječaka puna životne snage pridržavaju krsni zdenac. Sakristiju katedrale gradio je 1452–54 (kamenje su dijelove, prema njegovu modelu iz sadre, izrađivali klesari na Braču već 1450); podignuo ju je na tri stupa da bi prolaz pod njom bio slobodan, a zidove koji nose bačvasti svod sagrađio je dosljedno primjenjujući svoje izvorno načelo spajanja tanjih kamenih ploča utorenih u jači kameni okvir.

Usporedo s radovima na šibenskoj katedrali, koju je naposljetku ostavio nedovršenu, J. D. preuzima i poslove u drugim dalm. i tal. gradovima. — U Zadru 1444. radi na uređenju svetišta nad svodovima u franjevačkoj crkvi, od čega su ostale sačuvane samo dvije karakteristično ukrašene konzole, a 1450. rekonstruira biskupsku palaču. — U Splitu 1446–48. gradi kapelu Sv. Arnira uz predromaničku crkvu Sv. Eufemije u sklopu samostana benediktinki. U kapeli (danas jedinom sačuvanom dijelu porušena samostana) postavio je oltar-grobnicu (od 1835. u Kaštel Lukšiću); na njoj je isklesao ležeći lik biskupa Arnira i prikaz njegova kamenovanja u reljefu renesansne kompozicije, na kojemu pojedini likovi podsjećaju na antičku umjetnost. God. 1448. prihvaća narudžbu da u splitskoj stolnoj crkvi izradi kapelu i oltar Sv. Staša. Premda se u radu morao držati osnovnoga oblika kapele Sv. Dujma s druge strane glavnoga oltara, koju je 1427. izradio Bonino da Milano, Juraj je nadmašio svojega prethodnika u ukrasu i plastičnoj snazi realističkih skulptura. Ciborij kapele ukrašen je kasnogotičkim lišćem, a na vrhu zabata su kipovi *Navještenja* i anđela. U gornjemu dijelu oltara leži Sv. Staš, mladenačkih individualiziranih crta lica, dok su s prednje strane u reljefu prikazana četiri crkvena oca i prizor *Bičevanja Krista*, jedno od najboljih Jurjevih ostvarenja, koje odaje kipara snažne individualnosti. U Splitu se iskazao i kao vrstan graditelj gospodskih palača, sagrađivši sa suradnicima veliku palaču obitelji Papalić s bogato ukrašenim portalom, ložom u dvorištu i dvoranom koja se otvara širokom kvadriforom. U gotičkome je stilu pregradio romaničku palaču pokraj Zlatnih vrata, a njegov je stil uočljiv na tzv. Maloj Papalićevoj palači, portalu kuće Cipci i jednom portalu na Dosudu. — U Pagu je zabilježena njegova aktivnost vezana uz gradnju novoga naselja 1443: na tome velikome gradilištu prisutan je 1449, 1451. i 1457, kada zajedno sa suradnicima ugovara izradu dijela zidina i utvrda. S biskupom Palčićem sklapa 1465. ugovor o gradnji biskupske palače. Radove na pročelju župne crkve, koje je povjerio svojim suradnicima, ugovorio je 1466. — God. 1464–66. J. D. je u službi Dubrovačke Republike zaposlen na gradnji utvrda; po njegovu je modelu izgrađena kula Sv. Katarine i dovršena Minčeta, na kojoj je ranije zidao tal. graditelj M. Michelozzi. U to vrijeme nastao je i njegov jedini skulptorski rad u Dubrovniku, snažni kip Sv. Vlaha koji se nalazi u Sorkočevićevu ljetnikovcu.

J. D. je mnogo radio i u Italiji: 1454. vozi kamen s Brača u Rimini, 1461. spominje se u Ravenni, 1466. u Urbinu, pred kraj života radio je na pročelju crkve Santa Maria u Città Nuova u Markama. O tim radovima nije ništa pobliže poznato. U Anconi, gdje je najviše radio, sačuvana su tri njegova velika djela. God. 1451. ugovara izradu Lože trgovaca (Loggia dei Mercanti), na kojoj radi sve do 1458. Raskošno pročelje zgrade otvoreno je u prizemlju šiljastolučnim arkadama, a na katu biforama s čipkastim kružićima. Tu su pod baldahinima postavljene četiri alegorijske figure svjetovnih kreposti, među kojima se po realističkim oblicima renesansnoga ženskoga akta ističe *Milosrđe*. Usporedo s gradnjom Lože trgovaca radi i monumentaln, bogato ukrašen portal crkve San Francesco delle Scale s četiri velika kipa u tabernakulima sa strane portala, reljefom *Stigmatizacija Sv. Franje* u luneti i velikim poligonalnim baldahinom s gotičkim fijalama na vrhu. Slične je koncepcije i ukrasa portal za crkvu anconskih augustinaca, naručen 1460, na kojemu se posebno ističe reljef Sv. Augustina u borbi protiv hereze. J. D. nije ga zgotovio pa ga 1494. dovršavaju tal. majstori.

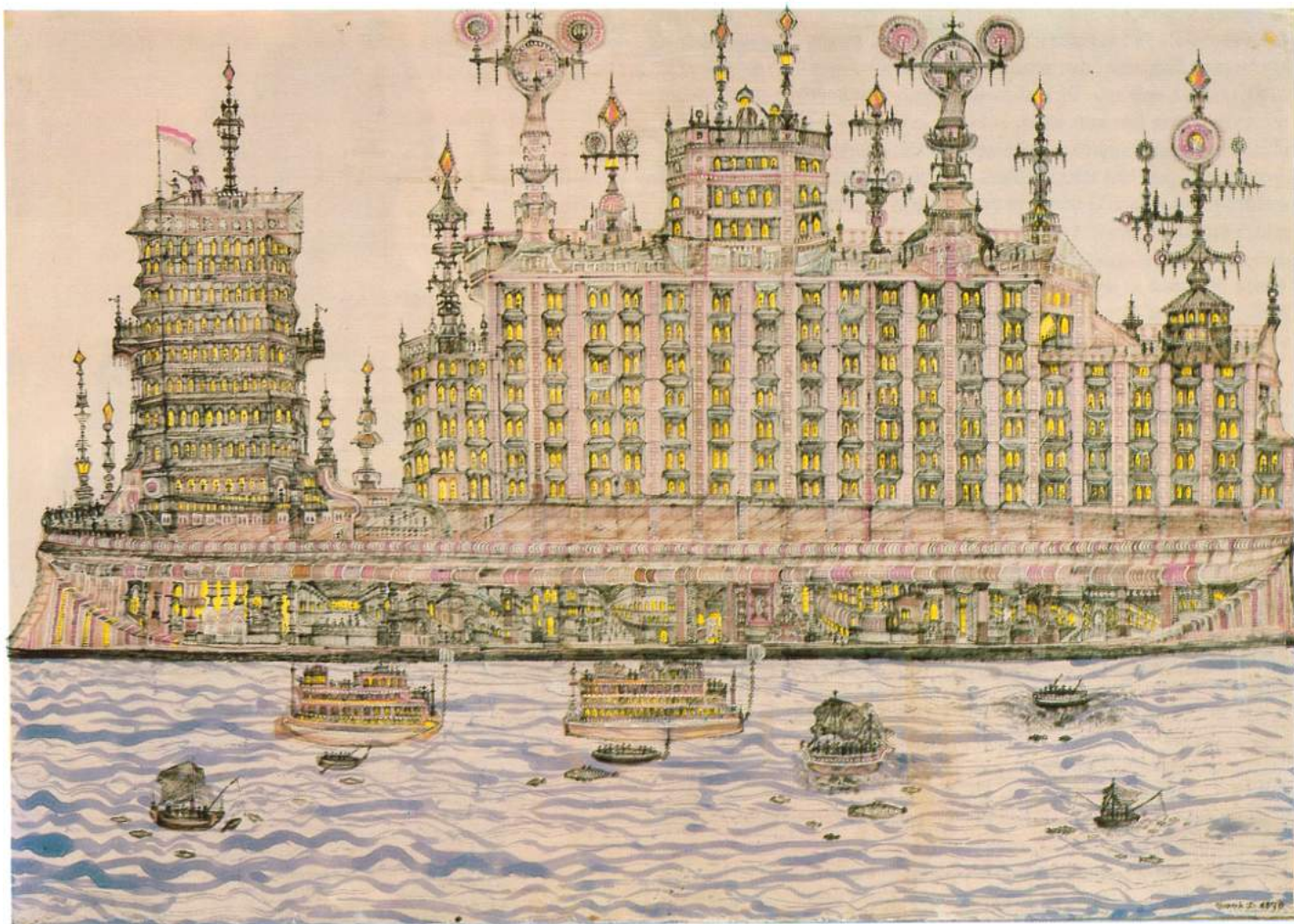
Pri radovima u dalm. i tal. gradovima Jurju su pomagali brojni suradnici i učenici, kojima je povjeravao i samostalne radove po svojim nacrtima. Najvažniji su A. Aleši, koji se kasnije razvio u plodnoga i samostalnoga

JURAJ MATIJEV DALMATINAC, *Milosrđe*, Ancona, Loggia dei Mercanti

umjetnika, te I. Pribislavić, s kojim je radio u Šibeniku, Rabu i Anconi. Jurjeva umjetnička snaga i razgranata djelatnost odlučno su utjecale na dalji razvoj dalm. arhitekture. S velikoga gradilišta šibenske katedrale, na kojoj je radio sve do smrti 1473/75, širili su se po čitavoj Dalmaciji arhitektonski, dekorativni i skulptorski oblici što ih je on razvio. Analiza renesansne komponente u Jurjevima skulpturama i pojedinim arhit. ostvarenjima pokazuje niz dodirnih točaka s Donatellovim i Michelozzijevim radovima. Stoga Jurjev dolazak i rad u Dalmaciji dovode do snažnoga proširenja kasnogotičke dekoracije venecijanskoga karaktera, kao i do prvoga prodora najrazvijenijih firentinskih renesansnih oblika. Time se Juraj, po svojoj darovitosti jedna od najjačih pojava naše starije umjetnosti, ravnopravno svrstava u prvu generaciju »problematicara« renesanse iz sred. XV. st.

LIT.: D. Frey, Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini, Jahrbuch CC, 1913, 1–4 (umnoženi hrvatski prijevod, Zagreb 1975). — Lj. Karaman, Umjetnost u Dalmaciji, XV i XVI vijek, Zagreb 1933. — M. Prelog, Dva nova »putta« Jurja Dalmatinca i problem komponente u njegovoj skulpturi, Peristil, 1961, 4. — C. Fisković, Juraj

D. JURAK, *Grad na vodi*

Dalmatinac, Zagreb 1963. — M. Montani, Juraj Dalmatinac i njegov krug, Zagreb 1967. — J. A. Soldo, Bibliografija radova o Jurju Dalmatinu, Radovi HIJZ, 1976, 22–23. — D. Kečkemet, Udio Jurja Dalmatinca na Foscarijevom portiku Duždeve palače u Veneciji i na srodnim izvedbama, ibid., 1976, 22–23. — V. Gvozdanović, The »Schiavone« in Vasari's Vita of Brunelleschi, Commentari (Roma), 1976, 1–2. — A. M. Schulz, The sculpture of Giovanni and Bartolomeo Bon and their Workshop, Transaction of the American Philosophical Society (Philadelphia), 1978, 3, str. 30–32. — R. Ivančević, Mješoviti gotičko-renesansni stil arhitekta Jurja Matejeva Dalmatinca, Prilozi – Dalmacija, 1980, 21. — Isti, Nove atribucije Jurju Matejevu Dalmatinu i Nikoli Ivanovu Firentincu i problem valorizacije njihovih djela, Peristil, 1980, 23. — I. Fisković, Neki vidovi umjetničkog rada Jurja Dalmatinca u Šibeniku i Splitu, Radovi HIJZ, 1981, 27–28. Iv. Mat.

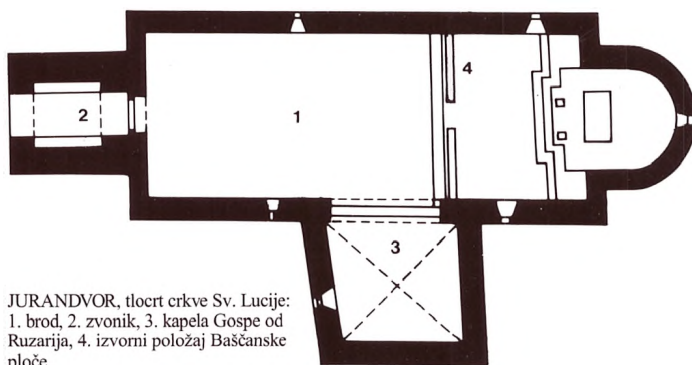
JURAJ MIHAJLOV, klesar (XV. st.); rodom iz Zadra. S Markom Petrovim iz Apulije isklesao je 1447. četiri ukrašene krune zdenca u Šibeniku. Vjerojatno suradnik J. Dalmatinca na gradnji šibenske katedrale. LIT.: D. Frey, Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini, Jahrbuch CC, 1913, str. 138. — C. Fisković, Zadarski sredovječni majstori, Split 1959, str. 28. — M. Montani, Juraj Dalmatinac i njegov krug, Zagreb 1967, str. 20.

JURAK, Drago, naivni slikar (Pušća kraj Zagorskih Sela, 17. XI. 1911 – Zagreb, 1. I. 1994). Izučio kolarski zanat u Zagrebu, gdje je bio scenski stolar u HNK-u. Prve poduke dobio od K. Hegeđušića. Slika i rezbari od 1958, izlaže od 1964. Radio reljefe u različitim materijalima i drvene makete imaginarnih građevina. Na njegovim slikama prevladavaju motivi fantastične arhitekture. Ornamenti gradova i arabeske krajolika postavljeni su u neočekivane, vizionarne odnose. Sve je ispunjeno neobičnim pojedinostima (rozete, lunete, konzole, arhivolte, arkature, kupole), iscrtanima osobitom grafičkom pozornosti (Život na zemlji, 1972; Skrivači, 1987–89; Željeznički kolodvor, 1985; Vlastini gradovi, 1986). Upotreba prekrivajućeg laka intenzivira živu boju Jurakovih maštarijskih viđenja. Samostalno je izlagao u Zagrebu (1967, 1971, 1980, 1989), Zlataru (1971, 1979), Rimu (1973), San Franciscu (1973), Den Haagu (1981).

LIT.: V. Maleković, Slikar fantazmopolisa (katalog), Zagreb 1971. — T. Šola, Drago Jurak (katalog), Zagreb 1980. — N. Vrkljan-Križić, Drago Jurak (katalog), Zagreb 1989. VI. Mě.

JURANDVOR, selo kraj Baške na otoku Krku. Istraživanja i iskapanja 1955–62 (B. Fučić) otkrila su dijelove rimske ladanjske vile (zidovi,

podovi u tehnici *opus signinum*, kameni dijelovi gospodarskih uređaja, epigrafski spomenici) i fragmente kamena namještaja starokršć. crkve iz VI. st. Na ostacima rim. vile benediktinci – glagoljaši dograđuju opatiju Sv. Lucije, a oko 1100. opat Dobrovit gradi sadašnju jednobrodnu ranoromaničku crkvu. Pod crkve diže se u tri razine; najniža je u brodu, za dvije stube viša je u redovničkome koru, a najviša u apsidi, gdje je naprijed pomaknuti oltar služio za liturgiju »versus populum«. Uza zid polukružne apsidi postavljena je zidna opatova klupa. Kor je bio od broda odijeljen kamenom pregradom (*septum*), srušenom poslije 1752, na kojoj je tzv. →Baščanska ploča služila kao lijeva pregradna ploča (*pluteus*). U romaniци je u sredini pročelja dograđen zvonik pravokutne osnove (»magister Andreas«), a 1498. prigradena je uz juž. zid broda kapela Gospe od Ruzarija, presvođena gotičkim križnim svodom. Na uglovima zvonika, koji je u XIX. st. snižen za jedan kat, ugrađena je romanička kamena plastika: simboli četvorice evanđelista. U crkvi je danas lapidarij sa spomenicima rim. i starokršć. perioda i s glag. natpisima, te drvena polikromirana plastika iz XVI. st. sa starih bočnih oltara. U zvoniku je zvono iz prve pol. XIV. st. (»magister Manfredinus«). Poliptih, koji se nalazio na gl. oltaru, rad Paola Veneziana i sinova (prema A. Morassiju) nastao 1333–45.

JURANDVOR, tlocrt crkve Sv. Lucije: 1. brod, 2. zvonik, 3. kapela Gospe od Ruzarija, 4. izvorni položaj Baščanske ploče